

บางลาไม่เคยมาก่อน: การเดินทาง การหยุดพัก และบ้านที่ไม่ใช่บ้าน

Bangla mai khoei la kon: The Journey, The Break and A House is not a Home

ภุรินทร์ พุทฺษ์เนรมิตร^{1*}
Purinat Phruekneramit^{1*}

Received: 6 March 2024

Revised: 9 May 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการโหยหาอดีตที่ปรากฏในเรื่องสั้น บางลาไม่เคยมาก่อน ของ เกริกศิษฐ์ พละมาตร์ ศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร นำเสนอผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า เรื่องสั้นนำเสนอความแปลกแยกของปัจเจกชนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผ่านการใช้ภาพของ “โอเอซิส” ที่เป็นแหล่งชุมนุมของคนชายขอบเป็นภาพแทนของบ้านเกิด เพื่อแสดงถึงการโหยหาพื้นที่ที่จะได้แสดงออกถึงตัวตนโดยไม่ถูกกดทับจากสิ่งรอบข้าง ทั้งยังแสดงให้เห็นวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม และภาพของคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องเบียดเสียดและดิ้นรนอยู่ในสังคมที่ตนรู้สึกแปลกต่างออกไป โอเอซิส จึงเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพักพิงของบรรดาผู้ที่ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคม ให้ออกมาแสดงตัวตนท่ามกลางหมู่คนชายขอบ บรรเทาและฟื้นฟูตัวเองให้พอรู้สึกผ่อนคลายลงได้บ้าง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ถาวรคงทน

คำสำคัญ: บางลาไม่เคยมาก่อน, โหยหาอดีต, บ้าน, บริโภคนิยม, ยูโทเปีย

Abstract

This academic article aims to study characteristics of nostalgia that appears in short stories called Bangla mai khoei la kon by Kriksit Palamart referred from documented research methodology and presented through descriptive analysis. The results of the study showed that short story present an alienate of individual in a changing society, By the use of the image of an “oasis” that is a gathering place for marginalized people to become a representative image of their hometown. To express the nostalgic reflection of space to express identity without being suppressed by the surroundings; shows the crisis occurring in society and the image of a group of people who have to huddle and struggle in a society that feels different to them. Oasis is therefore a symbol of refuge for those who cannot be integrated into society. Come out and express yourself among marginalized people, relieve and restore yourself enough to feel somewhat relaxed. But it's not something permanent.

Keywords: Bangla mai khoei la kon, Nostalgia, Home, Consumerism, Utopia

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

¹ Thai major, Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

* E-mail: hanma_bagi@hotmail.com

บทนำ

“บ้าน” เป็นพื้นที่ทับซ้อนของเวลาและอารมณ์ที่ชัดเจนที่สุด กล่าวคือ บ้านเป็นทั้งอนาคตที่มนุษย์วาดหวังตั้งใจว่าจะต้องครอบครองไว้เป็นของตนเอง ทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งอดีตที่ปมเพาะและฝังรากลึกลงจิตใจในนามของความทรงจำ บ้านจึงมิใช่เพียงสิ่งของทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นทั้งเรื่องของความรู้สึกทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่บรรจุนเรื่องราวความสุขความทรงจำส่วนบุคคลเอาไว้ และเป็นเรื่องของประสบการณ์ร่วมในสังคมที่ทุกคนต่างมีประสบการณ์เกี่ยวกับบ้านร่วมกัน อากาโรโหยหาคิดถึงบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในความหมายของการโหยหาอดีต (nostalgia) จึงเป็นความรู้สึกร่วมของคนในสังคมทุกยุคสมัยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ภาวะหลังสมัยใหม่ (Postmodernity) เป็นคำที่ใช้เรียกภาวะสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของผู้คนในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากผลที่สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางศาสนาและจิตวิญญาณมาสู่กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์และระบบเหตุผลตั้งแต่ยุคแสงสว่างทางปัญญา (The Enlightenment) ซึ่งความแปรปรวนนี้แสดงออกให้เห็นหลายๆ เรื่อง หนึ่งในนั้นคือ ในวัฒนธรรมบริโภคนิยมร่วมสมัยที่ผูกมากับทุนนิยม (capitalism) (นพพร ประชากุล, 2552) ซึ่งสิ่งนี้เองที่เป็นพลังที่เข้าไปผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิม

ในสังคมบริโภค ระบบการผลิตสร้างการบริโภคขึ้นเพื่อขับเคลื่อนระบบการผลิตให้สืบเนื่องต่อไป ระบบการบริโภคแทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล และขับเคลื่อนชีวิตของบุคคลให้ดำเนินไปตามกระแสแห่งวัตถุนิยมต่างๆ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่ในสังคมเต็มไปด้วย

สิ่งจำลอง (simulacra) การจำลองแบบ (simulation) และความเป็นจริงจำลอง (hyperreality) (เสาวณิต จุลวงศ์, 2556) จนเกิดความแปรปรวนขึ้นในระบบคุณค่า เกิดความพรั่นพรึงขึ้นในพรมแดนที่ใช้แบ่งแยกสิ่งต่างๆ ส่งผลให้คนในสังคมตกอยู่ในสภาวะขาดความมั่นใจต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน และเกิดความรู้สึกหมดหวังต่ออนาคต จึงอยากย้อนคืนกลับบ้าน ในฐานะแหล่งพักพิงใจ

อาการโหยหาคิดถึงบ้าน เป็นเรื่องทั่วไปของปัจเจกบุคคลอันเป็นส่วนหนึ่งในสมาชิกของสังคมที่เริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงและความแปลกแยกของสังคม จนเกิดเป็นความรู้สึกโดดเดี่ยวไร้ที่พึ่ง บุคคลจำนวนมากจึงเลือกจะหันกลับไปมองภาพความสุขที่ตนเคยสัมผัสเมื่อครั้งอดีต เพราะรู้สึกว่าการย้อนหลังนั้นสามารถมอบความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่นใจได้

คำว่า nostalgia มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างน้อย 4 ชุด ได้แก่ 1. ประสบการณ์ (experience) ตามความหมายของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) และวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ กับเอ็ดเวิร์ด บัวร์เนอร์ (Victor Turner and Edward M. Bruner) 2. การเมืองเรื่องของความทรงจำ (politics of memory) 3. ชุมชนในจินตนาการ (imagined community) ตามความคิดของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) และ 4. วิกฤตอัตลักษณ์ (identity crisis) (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) อีกทั้งคำนี้ยังมีนัยสื่อถึงเรื่องของอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรม เพราะต้องการนำเอาอดีตกลับมาหรืออยากสร้างอดีตให้กลับมาอยู่ในปัจจุบัน (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2555) แตกต่างจากคำว่า reminisce ที่หมายถึงการคิดถึงอดีต ซึ่งจะไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่ความทรงจำถึงอดีตที่จดจำ แต่เน้นไปที่ความรู้และความจำ เช่น หากคิดถึงบ้าน ก็จะมีภาพบางอย่างที่คิดถึง เช่น คิดถึงเตียงนอน

นุ่ม ๆ หรือเก้าอี้ตัวโปรดที่ใช้อ่านหนังสือ แต่หากเป็นความโหยหาอดีต จะมองลึกลงไปถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความรัก ความอบอุ่น บ้านในมิติที่เป็นแหล่งพักพิงใจ หรือกระทั่ง “บ้าน” ในแง่ของถิ่นเกิดของคนพลัดถิ่น ซึ่งเป็นบ้านที่พวกเขาตระหนักดีว่าไม่มีบ้านให้กลับไป และไม่เคยมีอีกต่อไป (พัฒนา กิติอาษา, 2546) บ้านที่โหยหาจึงเป็นบ้านที่อยู่ในประสบการณ์ ผ่านกระบวนการประกอบสร้างขึ้นใหม่ และกลายเป็นบ้านในอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากความจำเดิม

ประเด็นเรื่องการโหยหาคิดถึงบ้าน นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจและถูกหยิบยกไปเป็นประเด็นทั้งในละคร ภาพยนตร์ เพลง รวมไปถึงในวรรณกรรมซึ่งที่ผ่านมาก็มีนักเขียนหลายคนนำเอาเรื่องนี้อย่างเป็นข้อมูลเหล่านี้ไปเป็นวัตถุดิบในงานเขียนดังเช่น กวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เช่น แม่ น้ำ รำลึก เรื่องสั้นบางเรื่องของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เช่น น้ำตก หรือนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล เช่น เวลาในขวดแก้ว และคนอื่นๆ และเรื่องอื่นๆ อีกมาก รวมถึงเรื่องสั้น บางลำไม่เคยลาก่อน ในรวมเรื่องสั้น เรากำลังกลายเป็นผี ของ เกริกศิษฐ์ พละมาตร์ กวีรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2559 จากกวีนิพนธ์ นครคนนอก (ในนามปากกา พลัง เพียงพิรุฬห์) เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่หยิบยกเอาประเด็นเรื่องบ้านและการตามหาบ้านในความรู้สึกมาใช้ในงานเขียนทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความรู้สึกที่มีต่อบ้าน อีกทั้งนิยามของคำว่า บ้าน ก็ยังแปลความหมายได้กว้างขวางไปจนหมายถึงถิ่นฐานบ้านเกิด และตัวแทนของจิตวิญญาณของถิ่นด้วยเช่นกัน

จากทบทวนการศึกษาการโหยหาอดีตในวรรณกรรมไทยพบงานของ ชุตติมา ประกาศิตสาร (2554) ศึกษา “บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน”: การโหยหาอดีตและการสร้างจินตภาพให้กับสตรีในนวนิยายแม่เบ๊ยยั ธัญญา สังขพันธานนท์ (2558) ศึกษา

“มาตุคามสำนึกและการโหยหาอดีตในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์” เซอิจิ อุโตะ (2558) ศึกษา “อุปลักษณ์แห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์” วิมลมาศ ปฤษฎากุล (2559) ศึกษา “บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรง” วิทยา วงศ์จันทา (2555) ศึกษา “การประกอบสร้าง “ความเป็นลาว” ในวรรณกรรมและสื่อภาพยนตร์ไทยร่วมสมัย” พิเชฐ แสงทอง (2558) ศึกษา “จากการโหยหาอดีตสู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลเซเว่นมิกซ์ อวอร์ด (2547 - 2557)” และ คุณาพร ทองลอย และพัชลินจ์ จินนุ่น (2564) ศึกษา “ระหว่างทางกลับบ้าน: การถวิลหาบ้านเกิดในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัล ซีไรต์ ปี 2562” ทำให้เห็นว่าการศึกษาการโหยหาอดีตในวรรณกรรมไทยยังคงมีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย

เรื่องสั้น บางลำไม่เคยลาก่อน เป็นเรื่องของบักเบ็ดและหินผา สองหนุ่มจากอีสานที่กลายมาเป็นพนักงานควบคุมรถของเรือลารัม (Parasailing) ที่ชายหาดบางลำ เรื่องราวดำเนินผ่านบรรยากาศความแปรปรวนของท้องทะเล คลื่นลม และมรสุมที่สามารถพรากเอาชีวิตของคนไปได้ตลอดเวลา ตัดสลับกับภาพนักท่องเที่ยว แสงสีในเมืองที่ไม่เคยหลับไหลราวกับเป็นความมั่นคงเดียวของเมืองและบรรดาคนชายขอบที่อยู่เบื้องหลังสังคมไม่ว่าจะเป็นพนักงานร้านอาหาร คนกวาดขยะ สาวบาร์เบียร์ กระทั่งโสเภณีสูงวัย ที่โคจรมาพบกันที่ “โอเอซิส” คลับ เล็กๆ ที่ซุกซ่อนอยู่ท่ามกลางตึกกรมบ้านช่องและสถานเริงรมย์ และยิ่งความสนุกสนานบันเทิงในตัวเมืองยิ่งคึกคักเพียงใด ผู้คนที่มาพบกันในโอเอซิสก็ยิ่งรู้สึกแปลกแยกจากสังคมที่ตนกำลังอาศัยอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาอาการโหยหาบ้านที่ปรากฏในเรื่อง

สั้น บางลาไม่เคยลาก่อน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนแปลกถิ่นที่มาใช้ชีวิตท่ามกลางวิถีนักท่องเที่ยวและเงินตรา

การเดินทาง: การดิ้นรนเอาชีวิตรอดของหนุ่มโรงงานสู่วัยชบอยลากรัม

การเข้าสู่ความทันสมัย สร้างผลกระทบอย่างยิ่งยวดต่อสังคมชนบท ความเจริญก้าวหน้าและความรวดเร็วในการติดต่อสื่อสารได้เบียดขับพวกเขาให้ต้องออกจากพื้นที่เก่า จากสังคมเกษตรกรรมและก้าวเข้าสู่สังคมใหม่ สังคมอุตสาหกรรม การค้าและการส่งออก การใช้เงินเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนจึงส่งผลกระทบต่อผู้คนต้องการไขว่คว้าทรัพยากรมาเป็นของตนเองให้มากที่สุด ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสินค้า ในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชนบท สืบเนื่องมาจากเงินตรามีได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนร่อยอย่างเดียว แต่ยังรักษามูลค่าและเป็นปัจจัยการผลิตต่อไป ดังที่ ธงชัย วินิจจะกุล (2543) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมว่า “พลังของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแยกคนที่มีเชื้อสายไทย ออกจากวิถีชีวิตแบบชนบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น เมืองขนาดใหญ่ขยายตัวขึ้นอย่างมาก การย้ายถิ่นฐานภายในประเทศได้โยกย้ายคนจากหมู่บ้านหรือเมืองเล็กๆ เข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่... การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีพลังและมีผลในทางทำลายเสียจนกระทั่งความขัดแย้งระหว่างอดีตและปัจจุบันสามารถรู้สึกได้ในทุกๆ ทาง ผลที่ตามมาประการหนึ่ง คือ การโหยหาอดีต”

หินผาและบักเบ็ดคือตัวแทนของกลุ่มคนที่กล่าวถึงในย่อหน้าข้างต้นนี้ ทั้งคู่เป็น “เด็กไร้อนาคตจากหมู่บ้านชนบท” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) จากภาคอีสาน ไม่ต่างจากเด็กชนบทคนอื่นๆ บันจอร์ยาน ยิงนกตกปลา และเฝ้าเวลาเรื่องการศึกศึกษา แต่บักเบ็ดนั้นยิ่งกว่า เพราะทั้งเฝ้าและตาแหล่ แต่แล้วช่วงชีวิตวัยรุ่นก็เกิดหักเห หินผากลายเป็น

หนุ่มโรงงานที่ร้อนรุ่มเข้าโรงงานโน้นออกโรงงานนี้ พเนจรไปเรื่อย ส่วนบักเบ็ดหายหน้าไปหลายปี ส่งข่าวมาแค่ให้รู้ว่าพเนจรอยู่ภาคใต้ กระทั่งวันหนึ่งทั้งสองได้พบกันอีกครั้ง บักเบ็ดจึงชวนหินผาไปทำงานเป็นบิช บอยลากรัม (พนักงานควบคุมรถบนเครื่องเล่นเรือลากรัม (Parasailing)) ให้นักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับตนเอง เพราะมีรายได้ที่ดีกว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชีวิตของหินผาอีกครั้ง

ที่ชายหาดบางลา หินผาแทบจะไม่หลงเหลือชีวิตชนบทในเศษเสี้ยวของชีวิตอีกต่อไป มีเพียงบักเบ็ด เพื่อนสนิทวัยเด็กเท่านั้นที่ยังคงเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าตนเองเป็นใคร มาจากที่ไหนกันแน่

การเดินทางได้เปลี่ยนแปลงตัวตนหลายอย่างของทั้งบักเบ็ดและหินผา กล่าวคือ บักเบ็ดที่เคยเป็นเด็กบ้านนอกไร้อนาคต กลายเป็นชายหนุ่มร่างกำยำบึกบึนที่หัวสวต่างประเทศไม่ซ้ำหน้า (แม้ว่าจะเป็นเพียง “เพื่อนเที่ยว” ในช่วงเวลาสั้นๆ แล้วแต่ข้อตกลงกัน) แวะเวียนพามาทักทายเพื่อนฝูงเป็นระยะ ดวงตาที่บิดเบี้ยวซึ่งเคยถูกเพื่อนล้ออยู่บ่อยๆ ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของเขาต่อไป อีกทั้งหินผาก็กลายเป็นเพียงลูกน้องที่ติดสอยห้อยตามลูกพี่ไปตามสถานเริงรมย์ต่างๆ “ทั้งคู่ใช้ชีวิตเป็นปีศาจโลกีย์อยู่หลายปี มีเงินเมายามค่ำคืน แล้วห้อยต้องแต่งอยู่บนฟ้าในเวลากลางวัน มีอยู่บ้างที่บักเบ็ดตามผู้หญิงไปเมืองนอกนานนับเดือน รสเสน่หาพามาไปไกลแสนไกล แต่แล้วความรัก (ตามความเข้าใจ) ของมันก็เจดหัวมันกลับมาชมชานเหมือนนกปีกหัก เพื่อนรักทั้งสองมักเริ่มต้นใหม่และให้อภัยตัวเองได้อย่างรวดเร็ว เพียงแต่เริ่มตันอยู่ในวังวนเดิมๆ ซึ่งทั้งคู่ไม่มีวันเข้าใจ” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) ในความทรงจำของทั้งคู่ที่มีต่อบางลา จึงมีลักษณะซ้ำเติม หมุนวน ฉาบฉวยและเปราะบาง

ชีวิตของหินผาอาจต้องหมุนวนฉาบซ้ำอยู่อีกหลายปี หากไม่ใช่เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบักเบ็ด

“วันอันแสนโศกเศร้าที่สุดของหินผาได้แผ่ลงมากับห้วงฤดูมรสุมนั้นนั่นเอง ‘ลมหัวด้วน’ ซึ่งเรียกขานในอีกสมญาหนึ่งว่าสายลมผีสิงได้พัดหมุนเข้ามาอย่างรุนแรงโดยไม่มีใครทันตั้งตัว...

...บักเปิดปลิวไปไกลกว่าใครจะคาดคิด หินผาอุ้มร่างเพื่อนที่คดงอบิดเบี้ยวผิดส่วนอยู่ตรงถนนแดงฉานขึ้นมา บักเปิดลืมตาซึ่งคั่งด้วยเลือดขึ้นมองเขา สำลักสองครั้งก่อนเงยเสียงไป หินผาอุ้มเพื่อนยืนอยู่กลางถนน”

(เกริกศิษฏ์ พลະมาตร์, 2558)

การจากไปของบักเปิดเสมือนการย่ำเตือน หินผาให้รู้สึกตัวตื่นขึ้นอีกครั้ง และตั้งคำถามกับตัวตนของตนเองอีกครั้ง เพื่อนรักซึ่งเคยเป็นเสมือนสิ่งยืนยันในตัวตนของตนเองได้จากไปพร้อมสายลมผีสิงเรียบริ้อยแล้ว ทั้งเขาไว้ท่ามกลางสังคมฉาบฉวยที่ไม่อาจสัมผัสตัวตนของตนเองได้อีกต่อไป นั่นจึงทำให้ “เขารู้สึกถนนทั้งสายหมุนคว้างก่อนพุ่งห่างจากเขาไป” (เกริกศิษฏ์ พลະมาตร์, 2558)

นับแต่นั้นมา หินผาก็กลายเป็นคน เลื่อนเปื้อนเลื่อนลอย ใช้ชีวิตวันๆ “ไร้หลักประกัน ใดๆ ไม่รู้ว่ากระแสลมกรรโชกเปลี่ยนทิศทางอย่างรุนแรง ระลอกไหน จะพาร่มชูชีพไปกองไว้บนถนนเป็นซากกระดูกที่แหลกเหลวเหมือนเพื่อนของเขา” (เกริกศิษฏ์ พลະมาตร์, 2558) ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมที่แปลกแยกจากตนเอง รู้สึกเปลี่ยวเหงาและขาดพร่องในจิตใจ กลายเป็นการโหยหาอะไรบางอย่างที่ขาดหายไปในชีวิต ซึ่งอาการ ‘ไร้ราก’ ของมนุษย์อันหมายถึงการเผชิญหน้ากับวิกฤตด้านตัวตนของมนุษย์นี้เองที่ค่อยๆ ก่อร่างกลายเป็นความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม เพราะพวกเขาเหล่านี้ไม่สามารถมั่นใจในสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้าได้อีกต่อไป การต่อสู้ท่ามกลางความโดดเดี่ยวในใจที่สังคมกินเวลาไป ทำให้มนุษย์อยากหวนกลับไปรำลึกถึงบางสิ่งที่มีความมั่นคง บาง

สิ่งที่สร้างความมั่นอกมั่นใจให้แก่พวกเขาได้ นั่นคือ ความทรงจำเกี่ยวกับตัวตนในอดีตของตนเอง

การหยุดพัก: การตามหาพื้นที่ยูโทเปียในจิตใจของคนชายขอบ

สังคมอุดมคติ (Utopia) เป็นสังคมที่มนุษย์ทุกคนต่างใฝ่ฝันที่จะให้เกิดขึ้นกับสังคมของตนเอง ภาพสังคมอุดมคติมักเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เจอสิ่งที่เลวร้าย คิดว่าโลกปัจจุบันไม่มีความยุติธรรม ดังที่อัจฉรา ชลายนนาวิน (2559) กล่าวว่า สังคมอุดมคติจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมประสบพบพบกับความขัดแย้งระหว่างชนชั้นหรือความแตกแยกทางสังคม ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ดำรงตนอยู่อย่างมีเอกภาพคือ การโหยหาสังคมยูโทเปีย

ยูโทเปีย เป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นเส้นขนานกับสังคมในรูปแบบปกติ จนไม่อาจมาบรรจบกันได้ในโลกแห่งความจริง ความคิดเกี่ยวกับยูโทเปียจึงมีลักษณะของการพยายามหลีกเลี่ยงจากความแตกแยกทางสังคมไปสู่สังคมที่เต็มไปด้วยความสุขสงบแสนงดงาม ความรู้สึกโหยหาสังคมอุดมคตินี้เองเป็นเหตุให้มนุษย์ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ในสังคมที่อ้างว้างในความรู้สึกต้องการซ่อนเร้น หลีกหนีปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตจริง ซุกซ่อนตัวเองอยู่ที่ไหนสักแห่งเพื่อลอบประโลมจิตใจ

ยูโทเปียที่ปรากฏในเรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน เป็นอีกหนึ่งส่วนที่สำคัญต่อการดำเนินเรื่องและการโหยหาอดีตเป็นอย่างดี โดยปรากฏอยู่ในรูปของ “ห้องแห่งความลับของป้าสวาท” ในชื่อว่า “โอเอซิส” ป้าสวาทเจ้าของที่แห่งนี้เป็นผู้หญิง “เร่ขายจี” ให้ฝรั่งยุคปลายคราม บักเปิดเคยกระซิบให้หินผาฟังว่า “ความขี้เหร่ทั้งหมดในโลกนี้ได้มารวมกันอยู่ในป้าสวาทคนเดียวแล้ว” (เกริกศิษฏ์ พลະมาตร์, 2558)

ป้าสวาทพบโอเอซิสโดยบังเอิญ หลังพาลูกค้าฝรั่งขี้เมาคนหนึ่งเข้าไปในชอกหลืบของตึก ซึ่ง

เป็นจุดสิ้นสุดของด้านหลังตึกแหล่งบันเทิงสามแห่ง และเหลือเป็นช่องว่างสามเหลี่ยมแคบๆ ให้พอเพียง ตะแคงเข้าไปได้ที่ละคน หลังพบสถานที่แห่งนี้ ป้าสาวก็อ้างสิทธิ์ในการค้นพบสถานที่แห่งนี้เป็นคนแรก โดยลักษณะของโอเอซิสนั้น “ซ่อนตัวราวกับเป็นสัญญาณในห้วงดารารัจกร เป็นอิสระจากมวลความเคลื่อนไหวอันไพศาลของเหล่าธุรกิจกลางคืนในบางลา” (เกริกศิษฐ์ พลະมาตร์, 2558) ซึ่งหากสังเกตดูก็จะพบกับความสอดคล้องกับลักษณะของ ยูโทเปียที่กล่าวถึงไว้ก่อนหน้านี้ ทั้งลักษณะของการดำรงอยู่ที่ขนานกับสังคมปกติ ไม่อาจบรรจบกับโลกแห่งความจริง และเป็นแหล่งพักพิงพักผ่อนให้แก่ผู้มาเยี่ยมเยือนให้รู้สึกชุ่มชื่นหัวใจตั้งชื่อ “โอเอซิส”

ความพิเศษของโอเอซิสไม่ใช่ความสวยงามหรือความอลังการตระการตาที่ดึงดูดผู้คนแบบหินผาและบักเบ็ดเข้ามา หากแต่มันเป็นเสมือนศูนย์รวมของความอัปมงคลของบางลาเอาไว้ ความอัปมงคลที่ว่านี้คือบรรดากลุ่มคนที่คอยขับเคลื่อนขอยบางลาอยู่เบื้องหลังบรรยากาศแห่งแสงสี ทั้งเด็กในบาร์อะโกโก้ เด็กเซียร์แซก เด็กในสนามมวย พนักงานร้านอาหาร รวมไปถึงลูกค้าส่วนใหญ่ที่เป็นนักเต้นรูดเสา บรรดาผู้คนเหล่านี้ต่างเป็นคนต่างที่ต่างถิ่นที่เข้ามาทำมาหากินในบางลาแทบทั้งสิ้น โอเอซิสจึงเป็นสถานที่ “ซึ่งสมาชิกต่างนำความเหงาไปถมไว้ที่นั่น” (เกริกศิษฐ์ พลະมาตร์, 2558) เป็นแหล่งชุมนุมของผู้คนที่ถูกหลงลืม และถูกลบเลือนตัวตนให้หายไปจากสังคมแสงสีภายนอก เป็นเพียงใครคนหนึ่งที่ต้องคอยบริการลูกค้าที่ไม่เคยรู้จักหน้าค่าตาสลับเปลี่ยนไปมาอยู่ตลอดเวลา มีชีวิตเวียวนวนและหมุ่นคว้างไม่ต่างจากหินผา

“ในโอเอซิสไม่มีอะไรน่ารื่นรมย์แม้แต่อย่างเดียว นอกจากได้คุยกับคนทุกซอกแบบเดียวกัน พบกับผู้คนเพื่อความฝันเหมือนๆ กัน ฝันว่ามนุษย์ต่างชาตจะมอบทรัพย์สินเงินทองให้กับทุก

คน พาไปอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วสุขสบายไปทั้งชาติ โอเอซิสทำให้สมาชิกอุ้งใจ เป็นเหมือนโบสถ์วิหารที่พึงทางใจของคนบาป แม้นนสายนี้จะเป็นอย่างไรก็ตาม... ทว่าไม่มีโอเอซิสรวมอยู่ในนั้น”

(เกริกศิษฐ์ พลະมาตร์, 2558)

จะเห็นว่าแท้จริงแล้ว คนกลุ่มนี้มิได้โหยหาความสะดักสบายเลยแต่น้อย พวกเขาขังสัจทุกข์พัน ยืนหยัดต่อสู้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอ แต่อาการร่วมที่ดึงดูดบรรดาคนบาปของศาสนาร่วมกันได้นี้ เพราะอาการเปลี่ยวเหงาและแปลกแยกที่ทุกคนต่างมีส่วนร่วม เข้าโอเอซิสมาเพียงเพื่อถามไถ่ข่าวคราวทางบ้านนอกจากใครสักคน พูดคุยสัพเพเหระเรื่องชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากิน ทำตลกไปกฮาซึ่งหนีไม่พ้นเรื่องใต้สะดือ นอกจากนี้ยังเป็นที “สังสรรค์กินข้าวแบบต่างคนต่างหัวมารวมๆ กัน” (เกริกศิษฐ์ พลະมาตร์, 2558)

การให้ภาพของคนที่มาพร้อมกันเพื่อกินข้าวพร้อมกัน คล้ายเป็นการจำลองภาพเรื่องราวของครอบครัวขนาดใหญ่ขึ้นมาครอบครัวหนึ่ง ที่ซึ่งทุกคนรักใคร่ปรองดองกันด้วยอาการโหยหาบ้านเกิดทั้งสิ้น ภาพโตะกับข้าวและการนั่งล้อมวงให้ความรู้สึกอบอุ่นใจ และพาทุกคนย้อนกลับไปยังยุคสมัยเก่า ที่ให้ความสำคัญกับการกินข้าวร่วมกัน มากกว่าจะเดินถืออาหาร “แตกตัว” แวะกินตามรายทาง ซึ่งการโหยหาพื้นที่ที่สามารถแสดงตัวตนออกมารวมกันได้นี้ มีลักษณะของการเป็น “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagined communities) ที่เชื่อมโยงกับการโหยหาอดีตร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างหนึ่ง ดังที่ พัฒนา กิติอาษา (2546) กล่าวว่า “ชุมชนในจินตนาการเป็นพรหมแดนอย่างหนึ่งที่จะกำหนดขอบเขตหรือคัดสรรสมาชิกที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการโหยหาอดีตอย่างเดียวกันหรือลักษณะเดียวกัน การโหยหาอดีตอย่าง

เดียวกันผ่านสัญลักษณ์หรือการแสดงออกที่คล้าย ๆ กัน ด้วยความรู้สึกและสำนึกร่วมกัน ย่อมเกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนในจินตนาการอย่างเดียวกัน” จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้คนในโอเอซิสของบางลาแห่งนี้ต่างเป็นพวกโหยหาอดีตร่วมกัน และโอเอซิสคือพื้นที่แห่งการโหยหาอดีตของกลุ่มคนชายขอบกลุ่มนี้

อย่างไรก็ตาม ตัวละครทุกตัวในโอเอซิสต่างก็รับรู้กันดี ว่าภาพครอบครัวเฉพาะกิจนี้ แม้จะเป็นเพียงสิ่งจอมปลอมที่ใช้หลอกตัวเองกันอยู่ แต่อย่างน้อยก็ดีกว่าการที่จะต้องเผชิญหน้ากับความ เป็นจริงที่โหดร้ายว่าตนไม่เคยมีบ้าน และไม่อาจหวนคืนกลับไปยังบ้านหลังเก่าเหล่านั้นได้อีกต่อไป เพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านได้พัดพาเรื่องราวเหล่านี้ออกไปจนหมดสิ้น การพัฒนาได้กวาดต้อนและแปรเปลี่ยนสังคมให้มีความทันสมัย แข่งขันแย่งชิงทรัพยากรเพียงเพื่อใช้ชีวิตให้อยู่รอดไปเพียงวันต่อวัน การหลอกตัวเองจึงพอจะเป็นหนทางเดียวที่ทำให้พวกเขามีแรงต่อสู้ในเช้าวันถัดไป

บ้านที่ไม่ใช่บ้าน: ความย้อนแย้งทางอารมณ์ของคนชายขอบแห่งยุคสมัย

ภายหลังการตายของบักเบิด หินผาทำงานต่อโดยไร้ซึ่งชีวิตจิตใจในการผลักดันตัวเองไปข้างหน้า เขาได้พยายามเดินเลาะรอยใช้ชีวิตตามบักเบิด ยกเว้นแต่ในเรื่องผู้หญิง โดยมีการให้เหตุผลว่า เขาไม่ค่อยมีโชคในด้านนี้

ความย้อนแย้งของเหตุผลเกี่ยวกับผู้หญิงในเรื่องนี้เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่น่าสนใจ เพราะจะสังเกตว่าภายในเรื่องนี้จะมีการพยายามใส่เรื่องราวของหินผาและบักเบิด สองคู่หูที่ดำเนินชีวิตมาด้วยกัน ประสบพบเจอเหตุการณ์พร้อมกัน แต่ก็มีบางอย่างที่เป็นคู่ตรงข้าม (binary opposition) นับเป็นคู่เทียบได้อย่างดี โดยแบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือสังคมชนบท ในวัยเด็ก กับสังคมเมืองในบางลา จะสังเกตได้ว่าในสังคมชนบท บักเบิดแทบจะไม่มี

ตัวตนเกี่ยวกับบุรุษปลักษณ์ภายนอกให้ใครได้ชื่นชมเลย ทั้งรูปร่างหน้าตา หรือกระทั่งในการเรียนหนังสือ บักเบิดเรียนหนังสือไม่เก่งจนเพื่อนชอบเรียกว่า “บักขี้ปึก” (ไอ้โง่) แต่เวลาต่อมา เมื่อเขาไปทำงานที่บางลาและพบกับหินผาอีกครั้ง คราวนี้เขากลายเป็น บักเบิด หนุ่มผิวคล้ำร่างบึกบึนที่มาพร้อมกับสาวสวยต่างชาติไม่ซ้ำหน้า

ในทางตรงกันข้ามนั่นเอง หินผาที่เคยใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายในสังคมชนบทเมื่อครั้งยังเด็ก กลับรู้สึกถึงความแปลกแยกของสังคมเมืองมากเสียยิ่งกว่าบักเบิดซึ่งแทบไม่เคยย่างกรายกลับบ้านไปด้วยซ้ำ กลายเป็นลูกน้องของเพื่อนซึ่งเป็นคนชายขอบของสังคม จึงหมายความว่าหินผากลายเป็นชนชั้นที่ต่ำกว่าชายขอบอีกระดับหนึ่ง และไม่สามารถหาหญิงมาได้อย่างที่เพื่อน ทั้ง ๆ ที่รูปร่างหน้าตาก็ดีกว่า สติปัญญาก็สูงกว่า

สิ่งนี้อาจอธิบายได้ด้วยเหตุผลว่า ในสังคมชนบท ซึ่งภายในเรื่องแทนด้วยสังคมที่ปราศจากการปรุงแต่ง เนื้อแท้ของบักเบิดไม่มีอะไรเป็นชิ้นเป็นอันได้ทั้งสิ้น ตัวตนของเขาในชนบทเป็นเพียงแค่อึดใจ ตาเหล่ ไร้อาตคตคนหนึ่งเท่านั้น เขาจึงเลือกจะหันหลังให้ชนบท ออกเดินทางเข้าหาความเจริญของสังคมเมือง ในขณะที่หินผามีการซึมซับรับเอาความเป็นชนบทเอาไว้อย่างชัดเจน

เมื่อเข้ามายังสังคมเมือง ขณะที่บักเบิดทำงานเป็นพนักงานควบคุมรถของเรือลารัมให้ฝรั่งและคนนานาชาติที่ลี้ภัยเข้ามา หินผากลับเป็นเพียงหนุ่มโรงงาน ซึ่งเป็นลักษณะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทด้วยซ้ำ บักเบิดสามารถเดินเหินสะดวก เตียวตามคนโน้นที่ ไปอยู่กับคนที่นี่ หินผากลับพยายามเก็บเงินเพื่อซื้อรถปั้งลูกชิ้นเนื้อขาย และประเด็นนี้ยังถูกตอกย้ำอีกครั้งผ่านการหาคู่ควงผู้หญิง บักเบิดสามารถหาคนใหม่ได้เรื่อย ๆ ในขณะที่หินผาไม่มีดวงในเรื่องนี้เลย เพราะผู้แต่งต้องการชี้ให้เห็นว่า

คนลักษณะแบบหินผาที่ยังคงยึดโยงอยู่กับสังคมสมัยเก่า ไม่อาจแนบเนียนเป็นเนื้อเดียวได้สนิทเท่าคนสมัยใหม่อย่างบั๊กเบิด และยิ่งสอดคล้องกับลักษณะของบริโภคนิยมในแง่ที่ว่าพื้นที่ของเมืองสมัยใหม่ ถูกแปรเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับบริการและการบริโภคสินค้าที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เมืองจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการบริโภค ซึ่งถูกนิยามใหม่ในฐานะ “พื้นที่ของผู้หญิง” (ไทวีกา อิงสันเทียะ, 2555) ดังนั้น ผู้หญิงต่างชาติที่เข้ามาหาบั๊กเบิดจึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าบั๊กเบิดตกอยู่ภายใต้อำนาจของบริโภคนิยมแทบทั้งสิ้น จึงไม่น่าแปลกใจ ที่หินผาจะรู้สึก “เป็นคนที่มีมั่งจะเงิน” ในตอนที่ทั้งสองพบกันหน้าห้างหรู ขณะที่เพื่อนของเขา “เปลี่ยนเป็นคนกล้า คล่องแคล่วต่อกิจกรรมของคนมีอันจะกิน” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558)

นอกจากนี้ หากสังเกตไปยังงานควบคุมร่วมที่ทั้งสองทำ จะพบว่า การท่องเที่ยวสมัยใหม่ถูกมองว่าลดทอนคุณค่าของธรรมชาติและความเป็นมนุษย์ในกลไกของการค้า การท่องเที่ยวสมัยใหม่ในรูปแบบบริโภคนิยมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่จะต้องจับจ่ายใช้สอยเพื่อหาความสุข และจบลงด้วยการแชร์รูปอวดโลกผ่านโซเชียลมีเดีย เพราะเชื่อว่า “สินค้า” ที่ได้แชร์ลงไปนั้น ยิ่งสวยงามมากเท่าไร ก็ยิ่งสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองมากเท่านั้น ดังนั้นเมื่อนำความคิดเรื่องสัญลักษณ์ผู้หญิงแทนอำนาจบริโภคนิยม มารวมกับความคิดการท่องเที่ยวเป็นการส่งเสริมคุณค่าของบริโภคนิยม การตายของบั๊กเบิดจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจแต่อย่างใด นั่นเพราะเขาถูกบริโภคนิยมดูดกลืนสัญญะให้กลายเป็นเพียงตัวแทนของคนสมัยใหม่ ตัวของบั๊กเบิดเองจึงไม่เหลือความหมายในตนเองอีกต่อไป ชาวการตายของบั๊กเบิดกับนักท่องเที่ยวจึง “ปรากฏอยู่ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นบางฉบับ หลังจากนั้นชื่อของมันก็ได้ถูกกลืนหายไปอย่างรวดเร็วเหมือนคลื่นซัดชายหาดหน้ามรสุม ไม่มี

ใครหวงเรื่องไหนไว้ยกย่องเชิดชูหรือพยายามได้นานในกระแสนเชี่ยวกรากแห่งสังคมชายหาด” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558)

หลังการตายของบั๊กเบิด ตัวละครอีกตัวที่เข้ามามีอิทธิพลในเรื่องสั้นเรื่องนี้ชื่อว่า สวรรยา เขาเป็นชายหนุ่มที่ป่าสวาทภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก นอกเหนือไปจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับการที่เขารอดจากเงื้อมมือของสายลมผีสิงมาได้

“ป่าสวาทมักพูดถึงสวรรยาอยู่เสมอๆ ว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นเด็กกลางร่มรุ่มแรกๆ ที่ชายหาดส่งตัวเองเรียนจนจบปริญญา”

(เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558)

หลังจากที่หินผาได้รับหนังสือจากชายคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกค้าที่มาเล่นร่ม เขาใช้เวลาที่เหลือไปกับการอ่านหนังสือและทำสิ่งต่างๆ อย่างที่ต้องการเมื่อเก็บเงินได้มากพอเขาจึงเข้าไปที่ไอเอชเอสเพื่อบอกลาป่าสวาท แต่กลับได้รับคำตอบว่า “สวรรยา ยังกลับมา เพราะฉะนั้นเขาก็ต้องกลับมาที่ไอเอชเอสเช่นเดียวกัน... แกก้าซิบว่า คนอื่นช่างหัวมันแต่หินผาจะต้องกลับมาอีกครั้งเหมือนสวรรยา” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558)

การที่ป่าสวาทนำหินผาไปเปรียบเทียบกับสวรรยา อาจเป็นไปได้ว่าแท้จริงแล้ว ป่าสวาทสังเกตเห็นลักษณะแปลกแยกที่ทั้งหินผาและสวรรยา มี ทั้งคู่มุ่งจดมุงหมายในชีวิต ต้องการค้นหาตัวตน และใช้ชีวิตอย่างยึดมั่นต่อตัวตน ต่างจากสาวในบาร์ อะโกโก้ที่เข้ามาลาป่าสวาทและทุกคนในไอเอชเอสที่ “ผิวฝรั่งไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเธอเดินอะโกโก้ความรักเกิดขึ้นในห้างสรรพสินค้ากลางใจเมืองชีวิตเหมือนความฝัน เธอว่า หลังจากไปแล้วไม่มีใครเห็นเธออีกเลย” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) และอีกหลายคนที่เดินจากไป แต่ไม่ใช่กับทั้งหินผาและสวรรยา การหยั่งรากฝอยที่เป็นเสมือน

ส่วนหนึ่งในชีวิตหรือจิตวิญญาณของพวกเขาผูกโยงไว้กับโอเอซิสแห่งนี้เรียบร้อยแล้ว ดังนั้น แทนที่ทั้งสองจะกลับไปยังบ้านที่ไม่มีร่องรอยให้โยยหาอีกต่อไป พวกเขาจะเลือกกลับมาพักฟื้นจิตใจที่โอเอซิสแห่งนี้แทน

คำพูดของป้าสาวทเปรียบดังประกาศคิด หลังจากนั้น “ครั้งเขาหวนคืนสู่บางลาเมื่อทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงฉาบฉวย เขายังเข้าไปที่โอเอซิสเสมอ” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) ซึ่งการหวนกลับมาโอเอซิสอีกครั้งของหินผา มีความแตกต่างออกไปจากเดิมสมัยก่อนออกเดินทาง เพราะในครั้งนี้ “โอเอซิสได้ล่มสลายลงแล้ว” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) ไม่มีใครดูแลอีกต่อไป ป้าสาวทก็หายตัวไป มีเพียงจดหมายที่หินผาเขียนโต้ตอบกับสวรรค์เท่านั้น การหวนกลับไปบางลาจึงอาจเป็นการย้อนกลับไปมองเศษซากบ้านในความรู้สึกที่ครั้งหนึ่งตนเคยอาศัยพึ่งพิงอยู่ก็เป็นได้ เพราะในข้อความที่ว่า “เพราะสำหรับเขาบางลาไม่เคยมีวันเวลา” อาจสื่อได้ทั้งการเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สว่างไสวทั้งวันคืนจนแยกไม่กลางวันกลางคืนไม่ได้ หรืออาจเพราะเขากำลังย้อนกลับมาหาบางลาในความทรงจำของตนที่ทับซ้อนกับบางลาซึ่งเป็นพื้นที่จริง เพราะสำหรับพวกโยยหาอดีต โลกรอบตัวคือสิ่งแปลกปลอม เขาไม่ใช่สิ่งแปลกปลอมที่หลุดเข้ามาในสังคม แต่ทั้งสังคมนั้นต่างหากดูแปลกปลอมสำหรับเขา จึงพากันหันมาใช้การโยยหาอดีตเป็นช่องทางเพื่อย้อนกลับไปหาความอบอุ่นและมั่นคงในอดีต (วุฒิชัย ฤกษ์ประกรกิจ, 2548)

ความย้อนแย้งของคนชายขอบอย่างเช่น หินผา จึงเป็นเสมือนตัวแทนความย้อนแย้งของสังคมเกษตรกรรมที่ถูกผลักไสไล่ส่งให้เข้าไปอยู่ร่วมในสังคมสมัยใหม่ โดยที่ไม่มีโอกาสได้เตรียมตัวหรือตัดสินใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกถูกคุกคาม กัดกร่อนจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยที่แปลกแยกจนแหงหัววัน ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคมที่ตนถูก

ดูตกถิ่นเข้ามา การโยยหาอดีตของหินผาและสวรรค์ จึงเป็นการโยยหาบ้าน ในฐานะที่มันสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนออกมาได้อย่างชัดเจนที่สุด การที่เหล่าคนบาปแห่งบางลาต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาเอง ไม่ใช่สิ่งที่ภายนอกเป็นผู้กำหนดพฤติกรรม เพราะพวกเขาต่างก็รู้สึกถึง “ความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต” และ “ความแปลกแยกในสังคม เนื่องจากการถูกจำกัดพื้นที่ส่วนบุคคลหรือการสูญเสียอิสรภาพอันเป็นผลจากลักษณะของสังคม” ตามลักษณะการโยยหาอดีตของ Stauth และ Turner (1998; อ้างถึงใน ทศนีย์ มีวรรณ, 2542) โอเอซิสจึงเป็นบ้านที่ไม่ใช่บ้านของพวกเขา ให้ความรู้สึกมั่นคง อบอุ่น และชุ่มชื้นหัวใจ แม้นิยามที่สังคมรอบข้างแห่งเหือดและแล้งไร้

สรุปผล

เรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน นำเสนอความแปลกแยกของปัจเจกชนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หินผาแสวงหาสิ่งที่เข้าเติมเต็มความขาดพร่องในจิตวิญญาณ ด้วยการสร้างภาพของโอเอซิสให้เป็นพื้นที่ของ “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagined communities) เป็นภาพแทนของบ้านเกิดของบรรดาคนชายขอบในชายหาบางลา อย่างไรก็ตาม การหวนกลับไปอดีตในแบบของเกริกศิษฐ์ ไม่ใช่การนำเสนอ การโยยหาสวรรค์หาย (Paradise lost) ซึ่งหมายถึงการโยยหาความมั่งคั่งเมื่อครั้งอดีต แต่เป็นการโยยหาพื้นที่ที่จะได้แสดงออกถึงตัวตน โดยที่ไม่ถูกกดทับจากสิ่งรอบข้าง โอเอซิส จึงกลายเป็นที่รองรับอาการโยยหาของผู้คนในสังคมเป็นจำนวนมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วยอมส่งผลโดยตรงต่อปัจเจกบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงเกิดการทับซ้อนกันของพื้นที่ เวลา และอารมณ์ และเป็นการช่วงชิงอำนาจเพื่อแสดงออกในสังคมได้อย่างเปิดเผย ตัวตนของคนในสังคมสมัยใหม่จึงมีความเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงอยู่

ตลอดเวลา คุณค่า วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกัดกร่อน เสียจนแห้ววัน เบียดขับให้คนกลุ่มอื่นที่ไม่เห็น ด้วยกลายเป็นชายขอบของยุคสมัยที่ต้องฝืนทน อยู่ในสังคม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เชื่อว่าส่งผล เสียให้กับผู้ที่เป็นอื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ใน ทางกลับกัน ผู้ที่ดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลง นั้นก็ไม่อาจนิยามตัวตนได้อีกต่อไป (บักเปิดตก อยู่ภายใต้อำนาจบริโภคนิยม) นั่นจึงเป็นวิกฤตที่ บุคคลต้องประสบ เพราะรากเหง้าของตนเองได้ เลื่อนห่างไปแล้ว

นอกจากนี้ สิ่งที่เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้เสนอแนะ ไว้ มิใช่การพยายามต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง ทำลาย วัฒนธรรมใหม่ หรือปฏิเสธการเข้ามาของการพัฒนา ของสังคม หากแต่เป็นการพยายามชี้ให้เห็นถึงการ พยายามอยู่ร่วมกันให้ได้ แม้ว่าบางอย่างอาจขัด แย้งกับตัวตนที่ต้องการค้นหา แต่สุดท้ายแล้วก็ เป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง เป็นคนชายขอบของยุคสมัย ตัวเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในสังคมที่กว้างใหญ่ที่ซึ่งคน

ส่วนใหญ่ในสังคมชื่นชมและชอบชมสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ สิ่งที่ยิ่งกระทำให้จึงเป็นการ “ปรับตัว” ให้เข้ากับ ยุคสมัย แต่ต้องรำลึกถึงตัวตนภายในอยู่เสมอไม่ “เปลี่ยนแปลง” เลื่อนไหลไปตามสภาพสังคม

ความสำคัญของเรื่องสั้น บางลาไม่เคยมา ก่อน เรื่องนี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม และภาพของคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องเบียด เสียดและดิ้นรนอยู่ในสังคมที่ตนรู้สึกแปลกต่างออกไป โอเอซิส จึงเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพักพิงของ บรรดาผู้ที่ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคม ให้ออก มาแสดงตัวตนท่ามกลางหมู่คนชายขอบ บรรเทา และฟื้นฟูตัวเองให้พอรู้สึกผ่อนคลายลงได้บ้าง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ถาวรคงทน เพราะอย่างไรก็ตามบาง ลายังคงอยู่แม้โอเอซิสล่มสลายนานแล้ว ดังนั้น เมื่อถึงเวลา คนเหล่านั้นต่างก็ต้องออกเดินทางต่อ ไปเพื่อค้นหา โอเอซิสแหล่งใหม่ต่อไป ท่ามกลาง สังคมทะเลทรายแห่งการพัฒนา “อย่างไร บางลา ไม่เคยมีคำว่ามาก่อน”

เอกสารอ้างอิง

- เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร์. (2558). *เรากำลังกลายพันธุ์*. ปทุมธานี: นาค.
- คุณาพร ทองลอย และพัชลินจ์ จินนุ. (2564). ระหว่างทางกลับบ้าน: การถวิลหาบ้านเกิดในกวีนิพนธ์ ไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ปี 2562. *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 12* (น.356-369). มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- ชุตติมา ประภาศวุฒิสาร. (2554). “บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน”: การโหยหาอดีตและการสร้างจินตภาพให้กับ สตรีใน นวนิยายแม่เปี้ย, *วารสารสังคมศาสตร์*, 23(1), 111-155.
- เชอิจิ อุโตะ. (2558). อุปลักษณะแห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์, *วารสาร มนุษยศาสตร์*, 22(1), 1-19.
- ทัศนีย์ มีวรรณ. (2542). *การสร้างและการบริโภคสัญลักษณ์ในชีวิตและการทำหน้าที่ของ สื่อมวลชน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทวิกา อิงสันเทียะ. (2555). *บริโภคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2543). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต: ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม. ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (บก.). สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: ตรีสิวิน.

- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2558). มาตรฐานสำนึกและการโยยหาอดีตในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 22(2), 64-91.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โยยหาอดีตในสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิเชฐ แสงทอง. (2558). จากการโยยหาอดีตสู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลเซเว่นบุ๊คอวอร์ด (2547- 2557), *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 21(3), 45-85.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2555). การโยยหาอดีต: ความเป็นอดีตในสังคมสมัยใหม่, *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 4(2), 59-87.
- วิทยา วงศ์จันทา. (2555). การประกอบสร้าง “ความเป็นลาว” ในวรรณกรรมและสื่อภาพยนตร์ไทยร่วมสมัย. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- วิมลมาศ ปถุชากุล. (2559). “บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรง, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 22(3), 205-213.
- วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ. (2548). *หมุนโลกย้อน (นอสตัลเจีย) ในเมืองใหญ่ในวงเล็บ*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2556). *วงวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (ตอนที่ 1)*, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 19(4), 9.
- อัจฉรา ชลายนนาวิน. (2559). *ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์*. *วารสารการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5(2), 1-28.